

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-6-82-20>

УДК 378.12+745.5

Дяченко А.В.¹Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і дизайну
імені Михайла Бойчука

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕТНОДИЗАЙНУ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДИЗАЙН»

Анотація. У статті висвітлено сутність поняття «етнодизайн». Розглянуто особливості засобів використання етнодизайну у творчих соціокультурних проєктах майбутніми та провідними дизайнерами, їх значення та важливість. Проаналізовано концептуальні засади етнодизайну та специфіку його використання у різні часові проміжки. Відмічено, що виникає потреба у національній ідентичності в суспільстві, потреба позиціонувати продукт на міжнародному ринку як певний національний бренд, відбувається переосмислення посилення на культурну спадщину. У сучасних мистецьких закладах етнодизайн повинен надихати, спонукати майбутніх дизайнерів спеціальності «Дизайн» до творчої, науково-пошукової, аналітичної, пізнавальної діяльності. Розуміння складності національних традицій та сміливих експериментів студентів-дизайнерів наочно показує полістилістичну різноманітність авторських інтерпретацій, де етнічні мотиви є джерелом натхнення та використанням стилістичних, декоративних прийомів формування народного мистецтва та ремесел у дизайні інтер'єру, графічних роботах, дизайні пейзажу, промислового дизайні, дизайні одягу.

Ключові слова: етнодизайн, етнічний дизайн, етностиль, дизайнер, концептуальні засади.

Dyachenko Alla

Kyiv State Academy of Decorative and Applied Arts
and Design named after Mikhail Boychuk

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF ETHNODESIGN AND ITS SIGNIFICANCE IN THE PREPARATION OF FUTURE SPECIALISTS OF THE SPECIALTY «DESIGN»

Summary. The article highlights the essence of the concept of "ethnodesign". Features of using ethno-design tools in creative socio-cultural projects of art institutions by future and leading designers are considered. Rethinking ethnotematics, namely: national motives of folk culture, fine and decorative arts, architecture, interest in traditional decoration and colors. The author analyzes the conceptual foundations of ethnodesign and the specifics of its use in different time periods. Cosmopolitanism of design solutions, internationality of figurative language make design products understandable for the masses, regardless of religious, national, ideological, etc. Therefore, it is noted that there is a need for national identity in society, the need to position the product on the international market as a national brand, there is a rethinking of the reference to cultural heritage. In modern art institutions, ethnodesign encourages future designers to engage in creative, research, analytical, and cognitive activities. Modern ethnodesign should successfully combine elements of traditional decorative and applied art solutions, as well as a combination of aesthetically related colorful and graphic properties. Understanding the complexity of national traditions and bold experiments of design students clearly shows the polystylistic variety of author's interpretations in the General line of postmodern ethnic romanticism. Ethnodesign as reference to folk art, ethnic motives as a source of inspiration; the use of stylistic and decorative techniques for the formation of folk art and crafts in interior design, graphic works, landscape design, industrial design, and clothing design. Such approaches in the design culture allow the modern designer to understand the essence of the design task set for him, a creative and free approach to finding solutions, choosing the most appropriate design tools. Despite the freedom that exists in global design, the national design space in the national design space remains an insufficiently formed model of national design, so further development is a priority for Ukrainian design theorists and practitioners.

Keywords: etnodizayn, ethnic design, ethnic style, designer, conceptual framework.

«Українська культура дизайну повинна розвиватися на основі активного пошуку форм національного та глобального діалогу: відтворювати просторово-доменні структури, пов'язані з глибокою традицією, і водночас генерувати інноваційні форми рентабельності відновлення менталітету національний діалог з іншими культурами».

В. Даниленко

Постановка проблеми. Актуальним напрямком розвитку освітнього простору сьогодення є етнодизайн. У мистецьких закладах освіти майбутні дизайнери повинні бути здатні адаптуватися до умов ринку праці та змінювати предметно-просторове середовище, яке має значний вплив на світогляд людини. Будь-який продукт створений дизайнером з елементами українського національного стилю здійснює особливий вплив на людину, створюючи привабливий образ, який легко запам'ятовується. Намагаючись надати своїй про-

дукції національного колориту, працюючи лише на вітчизняному ринку, не маючи достатньої практики в комерційних закупівлях, дизайнери часто не використовували потенціал народної творчості, а лише йшли поверхнево. На жаль, на даний момент геніальні засоби українського мистецтва та ремесла, такі як стилізовані та геометрично формалізовані природні форми, фантастичні риси, українські кольори, імітація технік та застосувань колажу залишаються поза досяжністю більшості дизайнерів, хоча є позитивні приклади сучасної реклами. , важ-

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4496-5931>

ливо створити такі об'єкти, які допоможуть підняти рівень національного сприйняття широкого кола споживачів, зробити етнодизайн інструментом для формування культури художнього дизайну та національної обізнаності.

Аналіз останніх досліджень. Розвитком етнодизайну, пошуком українського національного стилю як пріоритетного завдання майбутніх фахівців та суспільства займалися Є.А. Антонович, А.А. Руденченко, В.П. Тименко, А.І. Бровченко, Н.Є. Трегуб, Ю. Легенький та ін. Про наявність «нового українського стилю», про створення національних моделей на народних традиціях досліджували Д. Бодаєв, Ю. Римаренко, С. Пріщенко. Унікальність українського дизайну досліджено у працях П. Татаївського, В. Даниленко, Ю. Афанасьєв, В.Ф. Сидоренко та ін.

Висвітлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження в напрямку етнодизайну, мають велику кількість наукових напрацювань, але варто більше уваги приділяти саме проблемі необхідності та привабливості створення виробів із використанням українського етностилю.

Метою є висвітлення потреби і бажання суспільства підкреслити свої культурно-мистецькі корені, належність до української культури через появу нових виробників, нових брендів продукції, що пропонують переосяснення народного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У постіндустріальний період розвитку суспільства сучасний дизайн намагається позбутися диктату промисловості та технологій, посилається на загальнолюдські цінності, на духовний світ людини мовою художніх образів, соціокультурних цінностей та традиційних символів.

Етнічний дизайн – це саме той мистецький напрям, який з'явився як альтернатива технократизму сучасного життя і підживлюється прагненням зберегти ідентичність популярної культури.

По відношенню до складного терміна «етнодизайн» він утворюється поєднанням двох слів – «етнічний» та «дизайн». «Етно» використовують майже в усіх науках, що вивчають народність (наприклад, етнопсихологія, етнолінгвістика, етнографія тощо). Він виникає з «етносу» (грец. – *ethnos*), що означає націю, стійку спільноту людей, історично сформовану на певній території. Етнічна (народна) – приналежність до конкретного народу, його культури, традицій [10].

З розвитком промислового виробництва він почав втрачати свої позиції. Однак сучасні процеси глобалізації заохочують національну самоідентифікацію в дизайні та оновлюються в різних етнічних формах. Наприклад, Україні як європейській країні з глибокими історичними та культурними традиціями притаманні подібні прагнення. Україна – один з найбільших центрів дизайнерської культури на пострадянському просторі, наголошує Д. Бородаєв [4]. Створення національної моделі дизайну на народних традиціях призвело до створення оригінальних зразків мистецтва та дозволило вченим встановити наявність «нового українського стилю», що чітко вказувало на бажання українського творчого інтелекту представляти особливості художнього погляду власної нації [2].

Етнодизайн як багатогранна концепція, поєднує художні, технічні, дизайнерські, культур-

ні, мистецькі та етнічно-національні особливості. З іншого боку, етнодизайн виступає своєрідною трансформацією елементів національної культури, зокрема декоративного мистецтва, в сучасні промислові вироби, тобто в етнодизайн, що поєднує традиційне декоративно-прикладне мистецтво із сучасними промисловими технологіями [8].

Етнічне оформлення в сучасних умовах – це інноваційна тенденція розвитку культурної спадщини, будучи «надійною основою, основою та основою для формування культури майбутнього» [11].

Так, сучасний етнодизайн повинен успішно поєднувати елементи рішень традиційного декоративно-прикладного мистецтва, а також поєднання естетично пов'язаних барвистих та графічних властивостей. Розуміння складності національних традицій та сміливих експериментів молодих студентів-дизайнерів наочно показує полістилістичну різноманітність авторських інтерпретацій у загальній лінії постмодерного етнічного романтизму [10].

Об'єкти проектування об'єктів функціонально служать меті інструментів для трансформації природного середовища та адаптації до нього, приносять людській культурі умови її комфортного життя. Однак сьогодні об'єктні форми відіграють не лише інструментальну функцію, але й роль носіїв емоційного компонента, символічних форм, що належать до певної соціокультурної сфери. Приклади включають об'єкти дизайну ART, іноді розроблені на межі сучасних предметів дизайну та творів мистецтва та ремесла [12].

Українське народне вбрання неможливо уявити без різноманітних прикрас, що поєднують в собі ідеї гармонійної краси та практичності, можливості використання індивідуального дизайну та декоративних форм в одному комплекті. Орнаменти надають традиційній системі певний експресіоністський відтінок Жіночі сукні – це органічна частина народної культури, і їх використання в сучасному вбранні, якщо це доречно в просторі та часі, може стати містком, що поєднує сучасну молодь з традиціями народної творчості [9].

Сучасні прикраси з перлів у більшості випадків мають інтерпретаційний канонічний характер. Більш цікавими є експерименти постмодерністської геометрії тривимірних бусинок структур, коріння яких у простому середовищі селянських предметів, і разом із життєвою силою селянського мистецтва відчують смак благородно-вишуканої стриманості та моногеометричної форми. Може бути і делікатна асоціація з джерелом творчості (і в цьому випадку, крім традиційних національних інтерпретацій у роботі молодих вітчизняних фахівців з графічного дизайну орнаментів та ткацтва, килимів, писанок), знання, що часом не мають значення для мистецтва. Наприклад, стереометрія, біоніка, кристалографія тощо) – відмінний і гармонійний результат.

Вибрана концепція рекламних плакатів оригінальних творів з бісеру («Геометрія бісеру») передбачає підпорядкування блоків шрифтів та назв композиційному розташуванню ювелірних виробів на фотографіях, тобто роботі з типографією. Типографія взагалі стосується всього декору, методу вибору, шрифту та композиції шрифту. Прикладом революційного застосування є типографія російського та українського футуризму (початок 20 століття) та тенденції в дизайні «Нової хвилі» та «Швейцарської школи» (кінець 20 – початок 20 століття).

Відродження національної культури – це процес якісного оновлення її основних елементів, що означає їх повноцінне функціонування відповідно до потреб сучасного та майбутнього розвитку, національного життя. «Почуття етнічної приналежності в сучасних індустріальних суспільствах має компенсаторну функцію. Ознаки етнічності на естетичному рівні залежать від виробничого процесу, предметів і предметів, ознак і стилів» [5].

Є. Антонович вважає, що універсальність національної культури як явища інтегрує досягнення українського народу та має характеристики гармонійного саморозвитку, потребує такої соціокультурної організації суспільства, яка б сприяла систематичному духовному та культурному розвитку кожної людини. Національна культура, яка має високий освітній та освітній потенціал, є потужним фактором розвитку людини, соціалізації, індивідуалізації та етнічної та культурної ідентифікації [1].

Країни, які сьогодні є лідерами у галузі дизайну, включаючи етнічні елементи у своїй виробі, підкреслюють національну ідентичність, намагаються інтегрувати свою культуру зі світом та стають об'єднуючим фактором суспільства у своїй країні. Різні сфери дизайну використовують народну, етнічну культуру як джерело натхнення, але сьогодні ця практика набирає популярності. Інтерес до популярної культури стає не лише тимчасовим трендом, а й певною культурною політикою компаній і навіть країн.

Концепція «псевдонаціоналізації» сформована та закріплена. Намагаючись надати своїй продукції національного колориту, працюючи лише на вітчизняному ринку, не маючи достатньої практики в комерційних закупівлях, дизайнери часто не використовували потенціал народної творчості, а лише йшли поверхнево. На жаль, на даний момент геніальні засоби українського мистецтва та ремесла, такі як стилізовані та геометрично формалізовані природні форми, фантастичні риси, українські кольори, імітація технік та застосувань колажу залишаються поза досяжністю більшості дизайнерів, хоча є позитивні приклади сучасної реклами [3].

Досвід переосмислення української національної культури у виробничій практиці, книгодрукуванні, рекламі та конструюванні грошових одиниць був присутнім під час національного повстання першої третини ХХ століття: Г. Нарбут, В. Кричевський, М. Бойчук та інші створили високопрофесійні графічні твори, які повинні були використовувати функція відповідала як проектним вимогам, так і потребам свого часу і свідчила про занурення в національну культуру. І сьогодні, коли мова йде про концепцію етнодизайну, важливо створити такі об'єкти, які допоможуть підняти рівень національного сприйняття широкого кола споживачів, зробити етнодизайн інструментом для формування культури художнього дизайну та національної обізнаності [6].

Сьогодні ми бачимо спроби окремих дизайнерів чи керівників агентств створити концептуальний, сучасний, значущий продукт, поєднуючи нову візуальну мову з архетипами народної культури (дизайнерська студія Юрка Гуцулака, студія дизайну «Venko»). Представники поєднання традиційних етнічних мотивів із міжнародною стилістикою намагаються застосувати раціональний підхід до вирішення проблем комунікації. Кон-

цептуалізм виражається через чітке розуміння завдання, створення загальної ідеї, її візуалізацію та відповідність вимогам замовника. Тому все більше етнічних мотивів використовується для створення загальнодержавного, з іншого боку, універсального продукту, який допоможе інтегрувати нашу культуру для різних груп населення України та поширити її по всьому світу. Поступово поверхове цитування відходить у бік складного стилю, до відродження народної культури [9].

Посилання на українські етнічні традиції в костюмованні має велике значення в галузі культурної творчості. Важливо переосмислити принципи пошиття одягу та народних прикрас, трансформацію традиційних прийомів при створенні колекції *pret-a-porte*, масового одягу. Якісний продукт із витонченим використанням традиційного етнічного елемента допоможе визначити український костюм у світових модних процесах та сприятиме національній самоідентифікації українців.

Сучасний стан суб'єктивної культури демонструє несподіваний поворот у смаках споживачів, де все частіше споживач хоче бачити емоційний елемент, виражений певними художніми засобами. Такі тенденції в дизайнерській культурі зумовлені складністю та розвитком візуального середовища, розвитком телебачення, комп'ютерних технологій, засобів масової інформації, реклами, в яких права на надання інформації були не мовними засобами, а засобами ефективно створеного візуального образу. На ці процеси також впливали теоретичні концепції проектної культури, що також виражаються у відповідних образах проекту, завдяки яким вони поступово вчаться бачити різні підходи до формування сучасних виробів [10].

Для сучасного дизайнера це окреме джерело формування з широким спектром етнокультурних мотивів, включення яких у сучасні речі має відбуватися не спонтанно, а підкорятися певним законам. Варто також відзначити одну особливість, що кожна галузь дизайну має своє ставлення до процесу проектування речей та їх матеріально-технічних можливостей, що, в свою чергу, впливає на втілення етнічних та культурних мотивів.

Зростає усвідомлення того, що прості матеріальні потреби не можуть мати абсолютного значення в житті чи дизайні. У тренді культурних цінностей тема традиційного народного мистецтва, регіональних культурних цінностей починає звучати все більше і більше, на основі чого формується нова авангардна тенденція. Тут піклуються про охорону народних промислів та спроби відродити втрачену ідентичність культури, забуту в тематичному світі «міжнародного» дизайну [10].

Таким чином, поява техносвіту про природні та культурні цінності, криза «інтернаціонального стилю» викликали зростаючий інтерес до матеріального світу як відображення культурних традицій, його етнічної та культурної своєрідності. Визнаючи культурну спадкоємність традиції, нова етнокультурна течія бачить перш за все традиційну пам'ять про колективну пам'ять людей. Останнім часом процес формування нового явища в культурі проекту, основним пафосом якого є його культурно-екологічна спрямованість, спрямований на усунення суперечностей, таких як «міжнародне – національне», «традиції – новаторство», «специфічне – універсальне».

Висновки з даного дослідження та перспективи подальшого розвитку в цьому напрямі. Таким чином, відроджуючи український етностиль, необхідно змінити застаріле ставлення до нього як тільки до засобу «зовнішнього прикрашення» виробів та об'єктів. Для цього слід здійснити наступні кроки:

- підвищити частку студентів, що навчаються за спеціальністю «Дизайн», шляхом збільшення держзамовлення на неї;
- створити у профільних міністерствах (із залученням провідних фахівців з дизайну та ергономіки) служби розвитку галузевого дизайну та моніторингу міжнародного ринку відповідної товарної продукції;
- розробити засади зі стимулювання підприємств, що освоюють нові вироби, дизайн-ергоно-

мічні властивості яких відповідають або перевищують світові стандарти;

– розробити дизайнерські та ергономічні стандарти до перспективних видів продукції промислового комплексу;

– впровадити щорічні відзнаки для найкращих вітчизняних розробок з етно дизайну та стимулювати товаровиробників такої продукції; – створити на базі Національного комплексу "Експоцентр України" постійно діючий етнодизайнерський виставковий науково-методичний центр, експозиція якого відтворювала б рівень та перспективи моделювання вітчизняної промислової продукції.

Також необхідно розширювати і пропагувати національні особливості країни. Їх демонстрація в промислових виробках буде сприяти міжнародному спілкуванню.

Список літератури:

1. Антонович Є. Етноренесанси в культурі ХХ ст. та їхні етнодизайнерські виміри. *Етнодизайн: європейський вектор розвитку і національний контекст: збірн. наук. праць* / за ред. Є. Антоновича. Полтава: ПНПУ, 2015. Кн. 1. С. 7–11.
2. Афанасьев Ю. Етностиль у контексті етнокультурної, національної та глобалізаційної парадигм. *Мистецтвознавчі записки: збірн. наук. праць*. Київ: Міленіум, 2011. Вип. 19. С. 197–202.
3. Білий В. Проблема формування творчої особистості у галузі декоративно-вжиткового мистецтва у контексті глобалізації сучасних художніх процесів (на прикладі Косівського осередка художньої обробки дерева). *Вісник ХДАДМ*. 2008. № 10. С. 10–15.
4. Бородаев Д. Особенности формирования этнической стилиевой модели вебдизайна в условиях глобализации. *Вісник Харківської держ. акад. дизайну і мистецтв*. 2005. № 9. С. 19–30.
5. Даниленко В. Дизайн України у світовому контексті художньо-проектної культури. ХДАДМ «Колорит», 2005. 243 с.
6. Даниленко В. Майбутнє європейського дизайну. ХДАДМ «Колорит», 2007. 197 с.
7. Енциклопедія етнокультурознавства в 2-ге вид. / за ред. В. Кремень, Ю. Римаренко, В. Чернець та ін. Київ: Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2005. Ч. 1. Кн. 1. С. 43–44, 131.
8. Кара-Василєва Т. Формування дизайну в Україні художниками авангарду. *Нариси з історії українського дизайну ХХ ст.: збірн. статей*. Київ: Фенікс, 2012. С. 33–34.
9. Кремень В.Г. Гідну відповідь викликам ХХІ століття. Київ, 2006. № 4. С. 2–4.
10. Легенький Ю. Дизайн: культурологія та естетика. Київ: КДУТД, 2000. 272 с.
11. Савельєва І.Н. Имидж современного дизайна и пути его формирования на основе развития традиций этнодизайна / Имиджология-2005. Томск, 2005. С. 348–350.
12. Сидоренко В.Ф. Дизайнерские методы познания. *Дизайн в общеобразовательной системе*. 2013. № 4. С. 54. URL: http://www.rosdesign.com/design_materials2/diz_metod.htm

References:

1. Antonovych, Ye. (2015). Etnorenesansy v kulturi XX st. ta yikhni etnodyzainerski vymiry [Eternarians in the culture of the twentieth century and their anodisiertes measurement]. *Etnodyzain: yevropeyskyi vektor rozvytku i natsionalnyi kontekst: zbirn. nauk. prats*. Poltava: PNP, kn. 1, pp. 7–11. (in Ukrainian)
2. Afanasev, Yu. (2011). Etnostyl u konteksti etnokulturnoi, natsionalnoi ta hlobalizatsiinoi paradyhm [Ethnic style in the context of ethno-cultural, national, and global paradigms]. *Mystetstvovnavchi zapysky: zbirn. nauk. prats*. Kyiv: Milenium, vol. 19, pp. 197–202. (in Ukrainian)
3. Bilyi, V. (2008). Problema formuvannia tvorchoi osobystosti u haluzi dekoratyvno-vzhytkovoho mystetstva u konteksti hlobalizatsii suchasnykh khudozhnykh protsesiv (na prykladi Kosivskoho oseredka khudozhnoi obrobky dereva) [The problem of forming a creative personality in the field of decorative and applied arts in the context of the globalization of modern artistic processes (on the example of the Kosovo center for artistic wood processing)]. *Visnyk KhDADM*, vol. 10, pp. 10–15. (in Ukrainian)
4. Borodaev, D. (2005). Osobennosti formirovaniya etnicheskoy stilevoy modeli vebdizayna v usloviyah globalizatsii [Features of forming an ethnic style model of web design in the context of globalization]. *Visn. Harkivskoyi derzh. akad. dizaynu i mistetstv*, vol. 9, pp. 19–30. (in Ukrainian)
5. Danylenko, V. (2005). Dizain Ukrainy u svitovomu konteksti khudozhno-proektnoi kultury [Design of Ukraine in the world context of art and design culture]. *KhDADM «Koloryt»*, p. 243. (in Ukrainian)
6. Danylenko, V. (2007). Maibutnie yevropeiskoho dizainu [The future of European design]. *KhDADM «Koloryt»*, p. 197. (in Ukrainian)
7. Kremen, V., Rymarenko, Yu., Chernets, V. ta in. (2005). Entsyklopediia etnokulturoznavstva v 2-he vyd. [Encyclopedia of ethnocultural]. Kyiv: Derzhavna akademiia kerivnykh kadriv kultury i mystetstv, Ch. 1. Kn. 1, pp. 43–44, 131. (in Ukrainian)
8. Kara-Vasyliєva, T. (2012). Formuvannia dizainu v Ukraini khudozhnykamy avanhardu. *Narysy z istorii ukrainskoho dizainu* [Formation of design in Ukraine by avantgarde artists. Essays on the history of Ukrainian design of the twentieth century]. XX st.: zbirn. statei. Kyiv: Feniks, pp. 33–34. (in Ukrainian)
9. Kremen, V.H. (2006). Hidnu vidpovid vyklykam XXI stolittia [A worthy response to the challenges of the XXI century]. Kyiv, vol. 4, pp. 2–4.
10. Lehenkyi, Yu. (2000). Dizain: kulturolohiia ta estetyka. [Design: cultural studies and aesthetics]. Kyiv: KDUTD, p. 272. (in Ukrainian)
11. Saveleva, I.N. Imidzh sovremennogo dizayna i puti ego formirovaniya na osnove razvitiya traditsiy etnodizayna [Image of modern design and ways of its formation based on the development of ethnic design traditions]. "Imidzhelohiya – 2005". Tomsk, pp. 348–350. (in Russian)
12. Sidorenko, V.F. (2013) Dizaynerskie metody poznaniya [Design methods of cognition]. *Dizayn v obscheobrazovatelnoy sisteme* (electronic journal), no. 4, pp. 10–14. Available at: http://www.rosdesign.com/design_materials2/diz_metod.htm